

Pieteikums diskusijai par interešu konflikta novēršanas regulējuma ietekmi uz biedrību un nodibinājumu darbību

Memoranda padomes 28.02.2024 sēdei.

Prezentāciju sagatavoja Iveta Kažoka un Līga
Stafecka, domnīcas Providus vadošās pētnieces

Trīs problēmu bloki:

I Valsts amatpersonas statuss NVO pārstāvjiem

II Interesešu konflikta izpratne

III Izpratne par to, kad NVO pārstāvim par iesaisti pienākas atlīdzība

I Valsts amatpersonas statuss NVO pārstāvjiem (1/3)

4. pants. Valsts amatpersonas
[...]

2) Par valsts amatpersonām uzskatāmas arī personas, kurām, pildot amata pienākumus publiskas personas institūcijās, saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir tiesības:

1) izdot administratīvos aktus;

2) veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas attiecībā uz personām, kas neatrodas to tiešā vai netiešā pakļautībā;

3) pieņemt vai sagatavot lēmumus par publiskas personas mantas iegūšanu, tās nodošanu citu personu īpašumā, lietošanā vai valdījumā, atsavināšanu citām personām vai apgrūtināšanu ar lietu vai saistību tiesībām, kā arī finanšu līdzekļu sadalīšanu.

[...]

Likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"

I Valsts amatpersonas statuss NVO pārstāvjiem (2/3)

Pamatproblēmas:

1. **Nekonsekvence.** Bieži vien nav skaidra konsekvence, kādēļ dažkārt tiek prasīts un dažkārt netiek prasīts:

- ES (kohēzijas) fondu uzraudzības komitejā ir, apakškomitejās – nav, citiem fondiem – dažādi (atkarībā no tā, vai ir balsstiesības). Iepriekšējā plānošanas periodā uzraudzības padomēs par SAMiem parasti nebija.
- Dažādu finansējuma piešķiršanas konkursa komisijās dažkārt ir, dažkārt nav.
- Dažādu statusu piešķiršanas vērtēšanā: dažkārt ir, dažkārt nav, atkarībā no tā, kādas pilnvaras.
- Memoranda padomei līdz šim nebija, bet vai nebūs arī tad, ja nāks līdzī naudas dalīšanas funkcija jaunajā Memoranda modelī?

2. **Nesamērīgums.** Dažkārt no NVO tiek prasīta tik niecīga iesaiste (piemēram, projektu vērtēšanā, kur sagaidāms, ka tiks iesniegts 1-2 projekti), ka valsts amatpersonas statuss būtu nesamērīgs apgrūtinājums.

3. **Neprognozējamība.** Dažkārt, kad iestāde aicina NVO iesaistīties, tā nav pat domājusi, vai iesaistei līdzī nāks amatpersonas statuss – NVO nevar skaidri rēķināties ar to, kas gaidāms.

I Valsts amatpersonas statuss NVO pārstāvjiem (3/3)

Piedāvājums:

Pārvērtējums. 2024.gada ietvaros pārskatīt dažādus sadarbības formātus, kuros darbojas NVO, un pārvērtēt, kuros no tiem amatpersonas statuss turpmāk ir noteikti vajadzīgs, jo NVO pārstāvis veic funkcijas, kas ir nepārprotami raksturīgas amatpersonai.

Alternatīva statusa iespējas. Šādos gadījumos jāizsver, vai iespējams/lietderīgi NVO piedāvāt kādu alternatīvo iesaistes formu. Piemēram,

2.1 Novērotāja statuss (bez balsstiesībām);

2.2. Pieaicināto ekspertu vai konsultantu statuss, kuriem amatpersonas var uzdot sev interesējošus jautājumus, bet tālāk ar iegūtajām zināšanām rīkoties pilnīgi pēc saviem ieskatiem (proti, ekspertu viedoklis nav saistošs).

Šīs alternatīvās iesaistes formas īpaši svarīgas ir brīžos, kad: (a) NVO iesaistei prognozējama zema intensitāte (piemēram, 2–3 sēdes gadā), (b) kad par NVO darbu nav paredzēta atlīdzība, (3) kad prognozējams, ka no NVO puses par iesaisti būs zema interese.

Tas nozīmētu, ka, piemēram, kādā uzraudzības komitejā daļa NVO būtu pilntiesīgi komitejas pārstāvji (tātad, amatpersonas), daļa – novērotāji (tātad, nebūtu amatpersonas).

Skaidrība. Aicinot NVO pārstāvjus pieteikties dažādiem iesaistes formātiem, skaidri viņus informēt, vai tiem līdzi nāk vai nenāk amatpersonas statuss. Ja nāk līdzi šis statuss, skaidri informēt, no kura brīža (iekļaušanas valsts amatpersonu sarakstā) un kad/kādā veidā sniedzamas amatpersonu deklarācijas (par tām katru reizi atgādinot).

II Interestu konflikta izpratne (1/5)

<u>Latvijas likums</u>	<u>ES "Finanšu regula"</u>
Interestu konflikts — situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, <u>kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses</u>	[...] Šā panta 1. punkta nozīmē interestu konflikts pastāv, ja, kā minēts 1. punktā, finanšu dalībnieka vai citas personas <u>funkcijas neatkarīgi un objektīvi traucē pildīt iemesli, kas saistīti ar ģimeni, emocionālajām saitēm, politisko vai nacionālo piederību, ekonomiskajām interesēm vai jebkādām citām tiešām vai netiešām personīgajām interesēm.</u>

II Interēšu konflikta izpratne (2/5)

Dažas ilustrācijas neskaidrību lokam, ko paver "emocionālie" interēšu konflikti vai "netiešas personiskās intereses" (attiecas ne tikai uz NVO, bet arī uz valsts pārvaldes pārstāvjiem):

- Ja tiek vērtēti savas jumta organizācijas vai savu biedru organizāciju iesniegtie projekti?
- Ja reiz vērtētājs un projekta pieteicējs/kandidāts uz kādu amatu bija sadarbības partneri vai kolēģi?
- Ja vērtētājs un projekta pieteicējs/kandidāts ir kādas organizācijas biedri (NVO, korporācija, klubs)?
- Ja projekta pieteicējs/kandidāts un vērtētājs šobrīd sadarbojas kādā projektā (kas nav saistīts ar vērtējamo konkursu)?
- Ja reiz vērtētājs ir publiski kritizējis projekta pieteicēju/kandidātu?
- Ja vērtētājam un projekta pieteicējam/kandidātam ir draudzīgas attiecības (piemēram, redzēti kopā bārā), bet nav kopēja ģimene?

II Interēšu konflikta izpratne (3/5)

Piedāvājums:

- Sadalīt interēšu konfliktus **objektīvajos** (atbilstoši Finanšu regulas terminoloģijai) un **subjektīvajos**. Objektīvajiem interēšu konfliktiem ņemt par pamatu Latvijas Interēšu konflikta novēršanas likumā noteiktos ierobežotos parametrus, standartu (šis standarts neaptvēra iepriekšējā slaidā minētos piemērus). Subjektīvajiem ņemt par pamatu vērtētāja paša izpratni par to, kad viņš/viņa spēj saglabāt objektivitāti un kad nespēj.
- Atkarībā no tā, vai interēšu konflikts ir objektīvs vai subjektīvs, nošķirt sekas, kas rodas, ja tas netiek ievērots.
 - Objektīvu interēšu konfliktu pārkāpšanas sekas: nopietnas (skat. nākamais slaidis).
 - Subjektīvu interēšu konfliktu pārkāpšanas sekas: vērtētājam ir tiesības nepiedalīties konkrēta pretendenta vērtēšanā un/vai balsošanā tad, ja ir šaubas par savu objektivitāti, bet seku, ja tomēr piedalās, nav ne pašam vērtētājam, ne konkursam.

II Interesešu konflikta izpratne (4/5)

Prioritārā secība, kā vērtēt situācijas, kad objektīvi pārkāpts interesešu konflikta standarts (proti, jāsāk ar augšgalu un jāvirzās uz leju tikai tad, ja attiecīgais risinājums neatrisina kaitīgās sekas, kas radušās no objektīva interesešu konflikta pārkāpšanas)

Vērtējums par to, vai interesešu konflikts varēja objektīvi ietekmēt rezultātu (cits rezultāts). Ja nevarēja, tad tikai sods par rīcību interesešu konflikta situācijā.

Ja varēja ietekmēt rezultātus, tad konkursa pārvērtēšana (aizstāj ar citu vērtētāju)

Jauna konkursa rīkošana (tikai tad, ja pārvērtēšana neatrisinātu problēmu)

Jau apstiprinātu konkursa rezultātu anulēšana (ekstrēmos gadījumos, labticīgiem uzvarētājiem nedrīkst būt pienākums neko atmaksāt).

II Interēšu konflikta izpratne (5/5)

Labā prakse subjektīvos interēšu konfliktos, kā arī citās situācijās, kad šķiet, ka labāk sevi atstatīt no lēmumu pieņemšanas:

- Nopietni apsvērt, vai atteikšanās no piedalīšanās lēmumu pieņemšanā neparalizēs lēmumu pieņemšanas gaitu – mazā valstī dažkārt nav reāli uzstādīt pašu augstāko interēšu konflikta novēršanas līmeni, jo tad nereti lēmumu pieņemšana vispār nebūs iespējama. Ja sevis atstatīšana lēmumu pieņemšanu neparalizēs un interēšu konflikts subjektīvi šķiet nozīmīgs, tad gan labāk sevi atstatīt.
- Jo nopietnākas šķiet konfliktējošās intereses, jo lielāks pamats atteikties no iesaistes. Taču tas nenozīmē, ka jāatsakās no iesaistes pilnīgi visos posmos.

Prioritārā secība ir šāda (jo zemāk, jo mazāka vajadzība sevi atstatīt):

1. Piedalīšanās gala lēmuma pieņemšanā par apstiprināšanu/noraidīšanu;
2. Piedalīšanās vērtēšanas procesā, kur dažādi pieteikumi tiek izkārtoti prioritārā secībā;
3. Piedalīšanās diskusijās vērtēšanas procesa ietvaros;
4. Piedalīšanās vērtēšanas procesa "uzstādīšanā" (nolikuma rakstīšanā un apstiprināšanā);
5. Piedalīšanās sākotnējās diskusijās par kritērijiem novērtēšanai.

III Izpratne par to, kad NVO pārstāvim par iesaisti pienākas atlīdzība

Jo vairāk no šiem kritērijiem izpildās, jo lielāka vajadzība atlīdzināt NVO pārstāvim par darbu:

1. Iesaiste paredzēta intensīva, turklāt prasa sinhronizēt laikus (piemēram, NVO pārstāvim jāizbrīvē 40 stundas viena vai divu mēnešu ietvaros, piemērojoties valsts pārvaldes pārstāvjiem derīgiem laikiem).
2. Iesaistei līdzī nāk valsts amatpersonas statuss.
3. Iesaiste ir ilglaicīga un regulāra, turklāt sagatavošanās parasti prasa vairāk laiku nekā dalība sēdē.

Viedokļi?

1. Vai der piedāvājums par valsts amatpersonas statusa noteikšanu NVO pārstāvjiem? Vai Valsts kanceleja sadarbībā ar Providus un KNAB varētu uzņemties līdz 2024.gada beigām nākt klajā ar vadlīnijām, lai 2025.gadā par šiem jautājumiem būtu skaidrība gan tiešajā pārvaldē, gan pašvaldībās?
2. Vai der Providus piedāvājums interešu konflikta izpratnei un risināšanas algoritmam? Vai tas arī būtu jānoformulē kā vadlīnijas?
3. Vai der piedāvājums principiem, kad NVO pārstāvim par iesaisti pienākas atbildība?